

Deze tekst is gepubliceerd als: Steyaert, J. (2003). Een filmwetenschapper in cyberspace (boekbespreking). *Tijdschrift voor communicatiewetenschappen*, 31(2), 158-160.

Simons, J. (2002). *Interface en cyberspace, inleiding in de nieuwe media*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Je zou verwachten dat met het in elkaar stuiken van de aandelenkoersen en het doorprikken van de mythe van de nieuwe economie ook de academische aandacht voor brede analyse van de informatiesamenleving afneemt. Toch waagt Jan Simons zich nog aan een dergelijk initiatief, en wel vanuit een verrassende invalshoek. Zijn stelling is dat film- en televisiewetenschappen pionierswerk verricht hebben inzake het op wetenschappelijke manier bezig zijn met nieuwe media, en dat o.a. daarom nieuwe media als internet zo snel een plek gevonden hebben op de onderzoeksagenda van wetenschappers. Simons stelt bovendien dat film- en televisiewetenschappen 'voorlopig nog het meest geëquipeerd zijn om het initiatief te nemen tot de bestudering van nieuwe media'. Dat is verrassend, want juist de combinatie van bewegend beeld en nieuwe media wil nog niet zo lukken (met uitzondering dan van DVDs). Beeld over internet blijft nog steeds knullig en we ontgroeien maar langzaam dat vervelende postzegelformaat. En hoewel een derde van de Nederlandse huishoudens altijd-aan-verbindingen heeft en webcams spotgoedkoop zijn, waagt niemand zich aan video-telefonie. Maar niet getreurd, verrassende invalshoeken leveren soms verrassende inzichten en ik begon dus aan de lezing van dit boek met een open houding, bereid me te laten overtuigen dat film- en televisiewetenschappen inderdaad boeiende inzichten kunnen leveren. Dat ik al meer dan een decennium geen televisie heb en mijn laatste bioscoopbezoek niet meer kan herinneren, mag geen belemmering zijn.

Simons start zijn boek met een brede beschrijving van wat nu de netwerkmaatschappij is, en doet dit door de hele vorige eeuw te overlopen, met inbegrip van opkomst van Fordisme en transformatie naar nieuwe economie, de horizontalisering van formele communicatie, de verschuiving van 'achieved' naar 'ascribed status' en globalisering. Technologie en nieuwe media worden in die ontwikkeling nauwelijks genoemd, maar, aldus Simons, zijn voor deze ontwikkelingen wel een belangrijke noodzakelijke voorwaarde geweest. Daarom wordt stilgestaan bij wat die nieuwe media nu precies onderscheidend maakt, waarom er sprake is van 'nieuw'. Daarbij gaat het dan volgens Simons vooral om een combinatie van digitaal zijn, van multimediaal zijn en interactief zijn. Wat die begrippen precies inhouden, wordt vervolgens omstandig beschreven. De auteur gaat vervolgens verder met 'setting the scene' via een beschrijving van de principes en operaties van nieuwe media. Daarbij worden drie niveau's van informatie onderscheiden, zoals door nieuwe media veroorzaakt. De auteur benoemt digitale codes op het meest elementaire niveau, filters of toepassingssoftware en tenslotte inhoud. Dat stelt Simons in staat om, meer dan 110 pagina's in het boek, stil te staan bij 'interface', nochtans een kernbegrip uit de titel van het boek. Hoewel ik hier een eigen definitie van de auteur verwachtte, sluit die zich expliciet aan bij de gangbare omschrijving van interface als 'human computer interface', de manier waarop een gebruiker van nieuwe media gebruikt maakt. Hier wordt ook duidelijk dat de auteur last heeft om het niveau van zijn publiek te bepalen. We krijgen een uitvoerige beschrijving over hoe Apple de grafische interface introduceerde die later door Windows overgenomen werd, terwijl onmiddellijk nadien gesteld wordt dat 'de structuralistische semiotiek uitging van onderliggende codes die op systematische wijze waarneembare eenheden verbonden met conceptuele eenheden en de chomskyaanse generatieve linguïstiek bij de native speaker een kennis van de grammatica van diens moedertaal postuleert waarvan deze zichzelf grotendeels niet bewust is. Men zou

achteraf kunnen stellen dat semiotici een cybersemiotisch standpunt huldigen, in zoverre ze ervan uitgingen dat de manifeste vormen van tekensystemen bepaald waren door de substantie van de uitdrukkingsmaterie en de middelen en technieken waarmee deze substantie in eenheden kon worden opgedeeld.' (p. 123). Voor wie schrijft Jan Simons eigenlijk ? Richt hij zich tot de beginnende student of zijn vakgenoten? Ik had graag wat minder gehoord over Apple en wat meer hoe Chomsky's TGG te maken heeft met interface. Nu haak ik bij beiden af, want het eerste is te evident en het tweede op een ontoegankelijke manier neergezet. Zo gaat het ook de rest van het boek verder, als thema's aan bod komen zoals de ontmoeting tussen film en nieuwe media of Virtual Reality, telkens ontstaat een ping-pong spel tussen al te uitvoerige beschrijvingen van minder relevante details en alom bekende situaties uit de nieuwe media in combinatie met fraaie volzinnen die zelfs na een tweede en derde lezing hun betekenis niet vrijgeven.

Soms heb je van die teksten die verrassende ideeën lanceren, en waarvan je de kernboodschap dan ook niet snel genoeg kan doorvertellen. Ik noem dat wel eens het 'receptiegehalte' van teksten. Dan gaat het zowel om de mate waarin je als lezer de boodschap van de tekst in ontvangst neemt (receptie) als de mate waarin je er met collega's op de volgende receptie over praat. Het boek van Simons heeft een verrassend laag receptiegehalte. Als plichtsgetrouwe recensent heb ik het hele boek keurig doorgelezen, maar ik zou niet kunnen navertellen wat nu de boodschap is die Simons ons wil vertellen. Het boek is een keurige stapeling van woorden en het aan elkaar rijgen van (te) lange zinnen. Maar ik had graag tientallen pagina's van het boek ingeruild voor wat meer boodschap, wat meer receptiegehalte.

Tenslotte grijp ik terug naar de claim die Simons in de inleiding neerzet, dat film- en televisiewetenschappen nuttige perspectieven kunnen aanreiken om nieuwe media te begrijpen. Mij heeft het boek daarvan niet overtuigd. Misschien moet ik toch overwegen terug een televisie aan te schaffen om het te begrijpen.

Het boek maakt wel duidelijk dat film- en televisiewetenschappen een heel eigen circuit en jargon hebben, dat weinig overlap heeft met de sociale wetenschappen. Dat blijkt uit bv. de relatieve onbekendheid van veel geciteerde werken, terwijl een aantal voor sociologen essentiële auteurs helemaal niet genoemd worden. Die 'scheiding der geesten' kunnen we alleen maar vaststellen, alsook hoe dit boek een gemiste kans is om bruggen te slagen. Het is overigens vrijwel zeker dat Simons en zijn vakbroeders hetzelfde kunnen zeggen over onze publicaties.